

MEDİAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

ARAŞTIRMA MAKALESİ | RESEARCH ARTICLE

Aralık 2018, 1(2), 191-209

Geliş: 26.11.2018 | Kabul: 19.12.2018 | Yayın: 31.12.2018

İslamofobinin Charlie Hebdo Dergisi Twitter Hesabında Paylaşılan Karikatürler Örneğinde İncelenmesi

Mustafa KOÇER*

Fikret YAZICI**

Öz

İslamofobi, İslam dininin yayılmaya başlamasıyla birlikte ortaya çıkan, korku temelli olan, ötekileştiren, İslam ve Müslüman düşmanlığını ifade eden üretilmiş bir kavramdır. Tarihsel, kültürel, teolojik, siyasal, ekonomik, davranışsal ve iletişimsel sebepler İslamofobinin oluşmasındaki temel unsurlardır. Sosyal medya uygulamalarının, özellikle fikirlerin özgürce beyan edildiği Twitter kullanımının yaygınlaşması, İslamofobik paylaşımların hızlı bir şekilde artmasına neden olmuştur. Bu çalışmada İslamofobi, Charlie Hebdo dergisi Twitter hesabında 13 Ağustos 2009 - 15 Ekim 2018 tarihleri arasında paylaşılan karikatürler örneğinde incelenmiştir. Yapılan araştırmada Charlie Hebdo dergisi Twitter hesabında paylaşılan 6123 tweetten 38'inin doğrudan İslamofobik içerikli olduğu tespit edilmiştir. Karikatürlere yapılan yorumlar değerlendirme dışında tutulmuştur. Bu karikatürlerden önemli görülen 5 tanesi göstergebilimsel çözümleme tekniklerinden yararlanılarak betimsel olarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, derginin Twitter hesabında paylaşılan karikatürlerde İslam; sapkın, gerici, terörle ilişkilendirilen bir din olarak, Müslümanlar ise; birbirini acımasızca katleden, terörist, göçmen, toplum yaşamından uzak, maymuna benzeyen, çocuk istismarcısı olarak konumlandırılmıştır. Çalışma, Charlie Hebdo dergisinin Twitter aracılığıyla İslamofobik unsurları nasıl paylaştığını ortaya çıkarması bağlamında önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Charlie Hebdo, İslamofobi, Twitter, İslamofobik Karikatürler

Examination of Islamophobia in the Case of Cartoons Shared in Charlie Hebdo Magazine Twitter Account

Abstract

Islamophobia is a concept that has emerged as a result of the spread of Islam, which is based on fear, which has otherised, which expresses Islam and Muslim hostility. Historical, cultural, theological, political, economic, behavioral, and communicative reasons are important elements in the formation of Islamophobia. The spread of social media practices, especially Twitter, where ideas were freely expressed, led to a rapid increase in Islamophobic shares. In this study, Islamophobia was studied in the case of cartoons shared between August 13, 2009 and October 15, 2018 on the Twitter account of Charlie Hebdo magazine. The study found that 38 of 6123 tweets shared in Charlie Hebdo magazine Twitter account were direct Islamophobic cartoons. Comments on caricatures were excluded from the evaluation. The five caricatures that were considered important were analyzed in a descriptive way by using semiotic analysis techniques. According to the analysis, in cartoons shared in the journal's Twitter account, Islam is positioned as a perverted, reactionary religion associated with terrorism, whereas Muslims are portrayed as a tyrant, an ape-like child abuse, far from the life of a terrorist, migrant, community, who brutally massacred each other. The study is important in the context of how Charlie Hebdo shared Islamophobic elements through Twitter.

Keywords: Charlie Hebdo, Islamophobia, Twitter, Islamophobic Cartoons

ATIF: Koçer, M. ve Yazıcı, F. (2018). İslamofobinin Charlie Hebdo Dergisi Twitter Hesabında Paylaşılan Karikatürler Örneğinde İncelenmesi. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 1(2), s. 191-209.

* Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi, e-mail: mkacur@erciyes.edu.tr | orcid.org/0000-0002-7380-6684

** Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, e-mail: fyazici@erciyes.edu.tr | orcid.org/0000-0003-1821-0973

Giriş

Medya, sıradan bir şekilde yanımızda duran, dört bir tarafımızı kuşatan, doğru kullanıldığında büyük yararları olan, ancak yanlış kullanıldığında toplumda ciddi yaralar açabilen, manipülasyonun kolaylıkla yapılabildiği bir mecradır. İslamofobi bağlamında incelendiğinde, günümüz medyasında (özellikle Batı medyasında), doğrudan ya da dolaylı olarak, İslam ve Müslümanların olumsuz olarak ele alınmadığı herhangi bir yazı, film, karikatür ya da program yok gibidir. Kimi zaman bir sinema filminde saniyeler içinde, bir köşe yazısında bir kelimeyle ya da bir karikatürde olumsuz göndermelerle gizli bir şekilde; kimi zaman açık ve net bir şekilde doğrudan karşımıza çıkmakta ve dünya gündeminde gittikçe artan biçimde önemli bir yer işgal etmektedir. Burada asıl dikkat edilmesi gereken nokta, medyanın ne söylediğinden çok, insanlara nasıl düşünceleri gerektiği ile ilgili verdiği mesajlardır. İslamofobik mesajlar incelendiğinde, medya insanlara; İslamiyet'in şiddet dini olduğu, kılıçla, zorla benimsetilmeye çalışıldığı, Müslümanların gerici, barbar, terörist, istismarcı bir yapısının olduğu, Müslüman göçmenlerin sürekli olaylara karıştığı, Batının yaşam standartlarını tehdit ettiği, değerlerinden uzaklaştırdığı, refah seviyesini düşürdüğü, bu sebeplerle korkulması, dışlanması gereken bir yapısının olduğu mesajlarını sistematik bir şekilde ve sürekli olarak vermektedir.

İslamofobi 1990'lı yıllarda kavramsallaştırılmasına rağmen İslam ve Müslüman düşmanlığı ile bağdaştırıldığında, kökü İslam'ın ortaya çıkışına kadar uzanan, Felsefi temelleri Orta Çağ'da ve Yeni Çağ'da atılan, 1990'lı yıllardan itibaren sosyal medyada hızla yaygınlaşan, İslam ve Müslüman karşıtlığının endüstrileşmesiyle birlikte Müslümanlar tarafından da kavramsal olarak sorgulanmaya başlayan üretilmiş bir kavramdır. Bu nedenle çalışmada İslamofobi, İslam ve Müslüman düşmanlığı bağlamında ele alınmıştır.

İslam korkusunun nefrete dönüşmesinde, gizli yürütülen politikaların açıkça ortaya konulmasında ve meşrulaştırılmasında, 11 Eylül 2001'de Amerika'daki Dünya Ticaret merkezine yapılan saldırının ve 7 Ocak 2015'te Charlie Hebdo dergisinin Paris Şubesinde yaşanan silahlı baskının önemli büyüktür. Bu ve benzeri terör olayları, İslamofobinin politika aracı olarak rahatça kullanılmasına, Müslümanların ötekileştirilmesine, hatta İslamofobik unsurların sıradanlaştırılarak, endüstriyel bir ürün biçimi olarak tüm medya sektöründe yeni bir akım halinde işlenmesine imkân sağlamıştır. Sosyal medya bu durumun yaygınlaştırılmasında oldukça önem arz etmektedir. Özellikle Twitter mecrası olarak, kişi ya da kurumların fikirlerini diğerlerine göre daha özgürce ifade edebildikleri bir ortam olması ve geniş kullanım ağı olması nedeniyle İslamofobi konusunda araştırmaya değerdir.

Çalışma bu tür konular üzerinde odaklanma gereğinden doğmuştur. Temel amaç, İslamofobinin Charlie Hebdo dergisi Twitter hesabında paylaşılan karikatürler örneğinde incelenmesidir. Çalışmada öncelikle İslamofobi bir süreç olarak ele alınmış, daha sonra ortaya çıkmasındaki temel sebepler irdelenmiş ve Charlie Hebdo dergisi Twitter hesabında paylaşılan İslamofobik karikatürlerden önemli görülenleri göstergebilimsel çözümlene tekniklerinden yararlanılarak betimsel olarak analiz edilmiştir.

1. İslamofobi Kavramı ve Ortaya Çıkış Süreci

İslamofobi, İslam kelimesine fobi (phobia) kelimesinin eklenmesiyle türetilen bir kavramdır. İslam, kısaca Müslümanların inandıkları din anlamına gelir. Fobi ise belli bir nesneye, duruma veya etkinliğe karşı, yersiz veya aşırı kabul edilen usdışı, yoğun ve inatçı bir korku türüdür. Genellikle travmatik yaşantılardan veya bilinçsiz çatışmalardan ve yasak dürtülerden kaynaklanan bir tepkiyi ifade eder (Budak, 2003, s. 302) ve eklendiği kelimeye olağan dışı korku, kin, nefret besleme anlamlarını yükler (Aktaş, 2014, s. 36). Buradan hareketle İslamofobi, İslam dinine (dolayısıyla Müslümanlara)

karşı duyulan sebebi rasyonel şekilde açıklanamayan, şiddetli korku ve nefret hissiyle yapılan, önyargılı, ayrımcı, dışlamacı olan düşmanca tutum ve davranışlar olarak tanımlanabilir. Kısaca İslam ve Müslüman düşmanlığı anlamına gelmektedir.

İslamofobi kavramının ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi ve tanımı konusunda fikir birliği olmamasına rağmen, sürecin farklı dönemlerinde meydana gelen değişim ve dönüşümler dikkate alınarak kavramın dört aşamada oluştuğu söylenebilir:

Birinci aşama, Hz. Muhammed'in peygamberliğinin dördüncü yılında (Miladi 614) Mekkelileri İslam dinine açıktan davet etmesi ile başlamaktadır. Kureyşlilerin İslam'ı büyük bir tehlike olarak görmeye başlaması, Müslümanlara düşmanca tavır alması ve İslam'ın yayılışını engellemek için çaba göstermeye başlaması (Avcı ve İdris, 2017, s. 69-72), bu dönemin temel özelliklerindedir. Bu dönemde fiziki baskı, aşağılama, aç bırakma, işkence gibi yollarla ya da makam ve mevki teklifleriyle İslam inancının terk edilmesi, Müslümanların eski ata dinlerine dönmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

İkinci aşama, Orta Çağda ve Yeni Çağda İslamofobinin felsefi temellerinin atıldığı ve Haçlı Seferleri gibi savaşların yaşandığı dönemdir.

İslam bu dönemde Hristiyanlığın yeni ve sahte bir sürümü olarak konumlandırılmaya çalışılmıştır (Said, 1979, s. 59). 720 yılında Kudüs'te inzivaya çekilen Yuhanna ed-Dimeşki'nin eserinde İslam dininden "İsmailoğlularının sapıklığı" şeklinde bahsederek, İslam'ı yeni bir vahiy değil, Hristiyanlığın içerisinden çıkmış sapkın bir mezhep olarak tanımlaması ve Hz. Peygamber'i sahtecilikle suçlaması, Orta Çağ boyunca hâkim olacak İslam algısının oluşmasına kaynak sağlamıştır. Daha sonra Orta Çağ dini düşüncesine damgasını vuran ve "Batının Gazalisi" olarak görülen St. Thomas Aquinas, "Muhammed eski ve yeni ahitteki ifadeleri almış kendisine mal etmiştir" görüşünü ortaya koymuştur. Ayrıca, Roger Bacon'un (1214-1294) Farabi ve İbn-i Sina'nın aslında Hristiyan olduğunu, gizlice vaftiz olduklarını, sadece Müslümanların şiddetinden emin olmak için kendilerini Müslümanmış gibi gösterdiklerini, bu filozofların İslam gibi sapkın ve irrasyonel bir dine mensup olmalarının imkânsız olduğunu iddia etmesi; Hristiyanlığın 17. Yüzyıldaki önemli isimlerinden Pascal'ın peygamberimizi otoritesi olmayan, sıradan, dünyevi ve gülünç biri olarak nitelendirme çabası; Martin Luther'in, İslam'ı "deccalin hizmetindeki şiddet hareketi" olarak tanımlaması ve o dönemdeki birçok düşünürün "Kalvinizm" ile "Muhammedizm"i ilişkilendirmeye çalışarak her ikisinin de günahkâr/şeytani olduğunu ve Hristiyan inancını yok etme peşinde olduğunu kendilerince ispat etmeye çalışmaları İslamofobinin felsefi kökenlerinin oluşturulması gayreti bakımından dikkat çekicidir. Orta Çağın Rousseau, Voltaire, Kant, Herder, Hegel, Marks, Engels, Nietzsche, Gothe, Victor Hugo gibi ünlü düşünürlerinin ve edebiyatçılarının da İslam'la ilgili benzer tanımlamaları ve görüşlerinin olduğu görülmektedir. (Çetinkaya, 2012, s. 44-68).

Ayrıca bu dönemde Hristiyanlar Müslümanları "kâfirler" olarak etiketleyerek, aşağılayarak, Kudüs gibi kutsal saydıkları yerleri Müslüman tehdidinden kurtarmak ve zenginlikleri ele geçirmek gibi gerekçelerle Haçlı Seferleri düzenlemişlerdir (Aktaş, 2014, s. 40). Özetle, bu aşamada Batı toplumunun İslam'a bakışının nasıl olması gerektiği ile ilgili bilişsel temeller ortaya atılmış ve savaşlarla İslam'ın yayılışı engellenmeye çalışılmıştır.

Üçüncü aşama, Müslümanların ötekileştirildiği, yaşanan birçok toplumsal katliamın Müslümanlarla ilişkilendirilmesiyle birlikte İslam ile terör kavramlarının bir araya getirildiği dolayısıyla İslam'ın korkulması, kaçınılması gereken bir din olarak algılanmasının sağlanmaya çalışıldığı ve İslamofobinin kavramsal olarak ortaya konulduğu dönemdir.

Samuel Huntington'ın Medeniyetler Çatışması tezinde Soğuk Savaş döneminin sona erdiğini, 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası konularda belirleyici unsurun artık ülkelerin siyasi, iktisadi ve ekonomik gelişmişliklerinden çok medeniyetler olmaya başladığını, 21. Yüzyılın medeniyetler arasındaki çatışmalarla şekilleneceğini, eğer bir savaş çıkacaksa bunun medeniyetler arasında çıkacağını öne sürmesi ve İslam uygarlığının kanlı sınırlara sahip olduğunu iddia etmesi (Aktaş, 2014, s. 48-49) Hristiyan ve İslam dünyasını karşı karşıya getiren tartışmaları tetikleyen önemli bir etmendir. Batılı terör uzmanlarının tüm terör eylemlerini "İslami terör" olarak kamuoyuna yansıtmaya başlamasındaki artış bunun önemli bir göstergesidir. Bu durum İslam dininin ve Müslümanların bir güvenlik tehdidi olarak algılanmaya başlamasına sebep olmuştur (Avşar, 2012, s. 160). Örneğin 3 Kasım 2000 tarihli Wall Street Journal gazetesinde, Steven Emerson, "Hillary Clinton ve Hamas" başlıklı yazısında Clinton'ın 1990'lı yılların ortasında Amerikalı Müslümanlardan seçim bağıışı almasını, terörizme destek vermek olarak değerlendirmiştir. Bu ve benzeri yayınlarda Müslümanlardan, özellikle Araplardan oluşan bir küresel terör ağının olduğu iddiası ortaya konmuştur (Joseph and D'Harlingue, 2012, s. 145). 1996 yılında İngiltere'de kurulan bir düşünce kuruluşu olan The Runnymede Trust'ın, 1997 yılında hazırladığı "Islamophobia: A Challenge For Us All" (İslamofobi: Hepimize Karşı Bir Meydan Okuma) adlı raporu Müslümanlara karşı duyulan ön yargı, korku ve tehdit algısının olduğunu göstermesi ve İslamofobinin kavramsal olarak ortaya konulması bakımından oldukça önemlidir. The Runnymede Trust'a göre İslamofobi kavramı kısaca, "İslam'a karşı olan temelsiz düşmanlık" anlamına gelir. Müslüman bireylere ve topluluklara karşı haksız bir şekilde ayrımcılık yapma, siyasi ve sosyal ilişkilerden Müslümanları dışlama, onlardan korkma bu durumun günlük hayattaki pratik yansımalarıdır (1997, s. 1).

11 Eylül 2001'de New York'ta İkiz Kulelere yapılan uçak saldırısı, bu yanlış anlayışın pekişmesini sağlayan en önemli olaydır. Çünkü bu terör olayı medyaya Müslümanlarla ilişkilendirilerek servis edilmiş ve hafızalara en büyük terör eylemi olarak kazınmıştır. Ayrıca, 11 Eylül sonrasında piyasaya sürülen birçok film yapımında Müslüman tiplmelerinin çok daha vahşi, çok daha kanlı ve korkutucu olarak işlenmesine (Yorulmaz, 2018, s. 39) neden olmuştur. Böylece suskunluk sarmalında olduğu gibi egemen güçlerin istedikleri düşünce medya yardımıyla rahat bir şekilde yayılırken, bu tiplmelere olan itiraz sarmal içinde sessiz kalmıştır.

Dördüncü aşama İslam ve Müslüman karşıtlığının bir endüstriye dönüşmesiyle birlikte İslamofobinin kavramsal olarak Müslümanlar tarafından da sorgulanmaya başladığı bir dönemdir.

Nathan Lean "Islamophobia Industry" adlı eserinde İslam korkusunun nasıl üretildiğini ve bloglar, sosyal medya gibi araçlar vasıtasıyla nasıl yaygınlaştırıldığını detaylı şekilde incelemiştir (2012). Buna göre özellikle Amerikan medya örgütlenmeleri, haberden tartışma programlarına, sinemadan köşe yazılarına kadar birçok farklı içerik türünde İslam karşıtı düşüncelere yer vermekte ve İslamofobi endüstrisinin işleyişini sıradanlaştırmaktadır (Gölcü ve Varol, 2018, s. 84). Bu sıradanlaşma, İslam düşmanlığının temel sebeplerini sorgulama yerine, İslamofobinin isim olarak öne çıkmasını, endüstrileşmesini, popülerlik kazanmasını ve kavramın anlamını ve etkisini yitirerek sorgulanmasını gündeme taşımıştır.

İslamofobi kavramının son yıllarda fazlaca tartışılmasının başlıca nedenleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Kirman ve Erkan, 2017, s. 97-201):

- (1) Kavramın tüm medyada işlenerek sanal bir korku atmosferiyle satış, gelir artırma çabasında araç olarak kullanılması (kâr sağlama aracı),
- (2) Kavramın Batı tarafından ortaya atılması ve kısa zamanda Batı aydınları ve medyası tarafından geniş bir popülerite kazanması (kavramın üretilmiş olması),

(3) İslamofobinin günümüzde İslam korkusundan çok İslam karşıtlığına, hatta düşmanlığına dönüşmüş olması (kavramın anlamını yitirmesi),

(4) İslam ve korku kelimelerinin bir araya getirilerek kullanılmasının ötekileştirmeyi artırması ve bunun politize edilmesi,

(5) İslamofobinin oluşmasında Müslümanların da çok masum olmaması.

2. İslamofobinin Temel Sebepleri

İslamofobinin oluşumundaki sebepler literatürde farklı biçimlerde yer almıştır. Örneğin Kirman, Müslümanlardan bağımsız şekilde gelişen, daha çok Batı kaynaklı olan ve Müslümanların kendilerinden kaynaklanan nedenlerden dolayı İslamofobiyi temel olarak iki başlık altında incelerken (2010, s. 25); bazı araştırmacılar özellikle Batıda çok kültürlülüğe inanmayan aşırı sağ eğilimlerdeki yükselişin İslamofobiye neden olduğunu, ekonomik krizlerin, Müslümanların görünürlüğündeki artışın bunu beslediğini ve Müslümanların bu nedenle toplumdan dışlandığını öne sürmektedir (Aslan, Kayacı ve Ünal, 2016, s. 456). Bu çalışmada İslamofobinin temel sebepleri; (1) tarihsel (2) kültürel ve teolojik, (3) siyasal, (4) ekonomik, (5) davranışsal ve (6) iletişimsel olmak üzere altı başlıkta kısaca incelenmiştir.

2.1. Tarihsel Sebepler

Tarihsel süreç içinde özellikle oryantalist görüşü benimseyen Batılı yazarlar, İslam ve Doğu'yu Batı uygarlığının düşmanı olarak göstermişler ve bu uygarlıklar arasında yaşanan tarihsel sorunları, çelişkileri, savaşları günümüze kendi bakış açılarıyla dramatik bir şekilde taşıyarak İslamofobinin dayanaklarını kronolojik biçimde aktarmışlardır. Amaç İslam'ın ve Müslümanların en büyük rakip ve kötülük kaynağı olduğunu tarihsel olaylar çerçevesinde anlatarak toplumlarını bir kimlik altında toplamayı sağlamaktır (Aktaş, 2014, s. 44). Bu nedenle İslam, tarihin her döneminde Batı toplumu için kendi medeniyetlerini tehdit eden bir olgu olarak nitelendirilmiş, olaylar tarihe Müslümanlarla olan ilişkilerden çok Batı'nın İslam'la mücadelesi olarak geçirilmiş ve korku kültürü ile İslamofobinin tarihsel temelleri ilmek ilmek dokunmuştur.

2.2. Kültürel ve Teolojik Sebepler

Kültür, insanların nasıl bir yaşama üslubunun olduğu, var olma biçimi ve ne tür eylem kalıbını benimsediğiyle ilgili bir kavramdır (Uygur, 1984, s. 17). Giyinme, yemek yeme, düşünme, yaşam koşulları, inanç sistemi kültürün farklılık gösteren önemli unsurlarıdır. Bu bağlamda Batı ve İslam kültürü arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Teolojik unsurlar ise insanlara varoluş nedenini bildiren, yaşam biçimlerini belirleyen, kurtuluşa ulaştırmak için reçete sunan bir yapıdadır (Adam, 2000, s. 195) ve belki de kültürel öğeleri etkileyen en önemli faktördür.

Batı medeniyetinde çok kültürlülük liberal ve küreselleşme akımlarıyla önem kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, kendi geçmişleriyle ve birbirleriyle yüzleşerek demokrasi ve çok kültürlülük bakımından önemli mesafeler kat eden Batı medeniyeti, konu Müslümanlara geldiğinde, ne yazık ki, aynı olgunluğu sergileyememiştir (Samur, 2016, s. 315). Özellikle kültürü etkileyen olgulara teolojik açıdan bakıldığında, Hristiyanlık esas itibarıyla, Yahudilik de dâhil olmak üzere hiçbir dini geçerli saymamış ve kilise dışındaki hiçbir yerin kurtuluş yeri olarak görülmemesi gerektiğini resmi öğretisi haline getirmiştir. Kilisenin anlayışına göre, Hristiyanlığın dışında kalan sözde dinler kaba ve ilkeldir (Adam, 2000, s. 197). Yahudilik ile Hristiyanlık arasında birçok sorun olsa da, Hristiyanlar Yahudileri peygamber katili olarak nitelendirirler de, aynı kökenden geldikleri (Kızılkaya, 2012,

s. 625-626), Nazilerin yaptığı soykırımın cezalarını çektiklerini düşünmeleri, Yahudilerin Filistin topraklarında devlet kurmaları ve bunun Hristiyanlarca Batı demokrasisinin Yakın Doğu'daki kalesi olarak görülmesi, İkinci Dünya Savaşı'nda ve sonrasında Siyonist faaliyetlerin artması gibi nedenlerle aralarındaki sorunları bir tarafa bırakmışlar ve İslam'a yönelik asılsız iddialarla kendi dinlerini hâkim kılmaya çalışmışlardır (Adam, 2000, s. 199-216). Böylece İslam geçmişten günümüze, kültürel açıdan aşağı görülen, teolojik açıdan asılsız ve tehlikeli bulunan, korkulan, ötekileştirilen ve dışlanan bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

2.3. Siyasal Sebepler

İslam dini sadece ahirete yönelik değil aynı zamanda yaşamın her alanı ile ilgili uygulamaları/çözümleri olan toplumsal ilişkileri, ticareti, sanatı ve siyaseti kapsayan bir dindir. Özellikle 711-1492 yılları arasında yayılan Endülüs İslam devleti zamanında bilim, düşünce ve sanat alanında önemli eserler vücuda getirilmiş ve Batı ile önemli ilişkiler kurulmuştur (Kalin, 2007, s. 77-78). İspanya topraklarında uzunca süre kök salan ve hızla yayılan Müslüman hâkimiyeti, Osmanlı'nın hızlı ilerleyişi ve tüm dünyaya hükmederek gücünü hissettirmesi, "Hristiyan Avrupa" varlığı ve nüfusu içinde Müslümanların varlık göstermeye başlaması, İslam ve Müslümanların siyasal açıdan da ciddi bir rakip olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. 1960'lerden itibaren artan işgücü ihtiyacına paralel olarak Avrupa'ya göç eden Müslümanların sayısının hızla artması, Orta Doğu'da yaşanan savaşlar nedeniyle Batıya olan göç dalgaları, olumsuz bakışın yaygınlaşmasına yol açmıştır (Samur, 2016, s. 297-298). Pew araştırma merkezinin hazırladığı rapora göre Müslüman nüfusu Amerika'da 2007 yılında 2 milyon 350 bin iken, 2017 yılında 3 milyon 450 bin olmuştur. 2050 yılında ise bunun 8 milyon 100 bin olması tahmin edilmektedir (www.pewresearch.org, 5.11.2018). Bu artış hızı Batı dünyasında endişe oluşturmaktadır.

Ayrıca, sosyo-ekonomik başarısızlıkların dışarıdan gelen göçmenlere bağlanması, Batılıların kendi toplumlarını, ırklarını, dinlerini yüceltme çabası içinde olmaları ve politikacıların bu tür sorunları çözmedeki başarısızlıkları, özellikle Avrupa'da çok kültürlülüğe inanmayan aşırı sağ kesimlerin ve bu tür siyasal partilerin yükselişine sebep olmuştur (Aslan, Kayacı ve Ünal, 2016, s. 456-457). Bu durum aşırı sağ partiler tarafından, politika malzemesi olarak Müslümanların hedefe konmasına, İslam karşıtı bir söylem oluşturularak seçim kampanyalarının yürütülmesine ve İslamofobinin derinleşerek Müslümanlara karşı düşmanca tutum sergilenmesine zemin oluşturmuştur.

2.4. Ekonomik Sebepler

Türk Dil Kurumu'na göre ekonomi, "İnsanların yaşayabilmek için üretme, ürettiklerini bölüşme biçimleri ve bu faaliyetlerden doğan ilişkilerin bütünü" olarak tanımlanmaktadır (2018). Bu perspektiften değerlendirildiğinde, dünyadaki petrol, değerli madenler, üretimde kullanılan malzemeler gibi kıt kaynaklara kimin sahip olduğu, üretimin kim tarafından nasıl yapıldığı, kazanılan gelirin nasıl bölüştüğü ve tüm bu faaliyetleri kapsayan sistemin dinamiklerine kimin hâkim olduğu, ekonomik güç açısından son derece önemli konulardır. Batı açısından bu konu Müslümanlara bırakılmayacak kadar stratejiktir. İslamofobik söylemin geliştirilmesinde, korku ile ötekileştirme politikasının benimsenmesinde bu unsur dikkatle incelenmelidir.

Batı'nın Irak'a açtığı savaş, İran'a getirdiği ambargo, Suudi Arabistan'a olan yakın ilgisi ve Afganistan ile olan ilişkileri ile konuyla ilgili insan hakları, demokrasi, İslamofobik söylemler birlikte değerlendirildiğinde, petrol kaynaklarının ve kıymetli madenlerin ele geçirilmesinde bu tür ideolojik söylemlerin nasıl bir meşrulaştırma girişimi olarak kullanıldığını anlamak için derin analizlere ihtiyaç yoktur. Ayrıca kapitalist sistemin ticari ilişkilerde faiz üzerine bina edilmesiyle Müslümanların sistem dışına doğru itilmek istenmesi (Bodur, s. 81-82), göçmenlerin işgücü piyasalarında etkin olmaya

başlamalarıyla birlikte aşırı sağ kesimlerde Müslümanlara karşı ayrımcı, dışlayıcı davranışların yükselmesi (Aslan, Kayacı ve Ünal, 2016, s. 458), İslamofobinin ekonomik sebeplerini oluşturmaktadır.

2.5. Davranışsal Sebepler

Davranış bilimleri açısından davranış, nedenli, güdülü, hedefe yöneliktir, rastgele değildir ve dışsal bir uyarı gerektirir. Kişilerin ne yapmaları gerektiği ile ilgili öğütler yerine, kişilerin ne yaptıkları ile ilgili gerçeklerle ilgilenir (Kolasa, 1969, s. 1-9). İslamofobinin sebepleri bu açıdan incelendiğinde, İslam ve Müslüman kavramlarının sürekli terör, bombalama, şiddet gibi olumsuz kavram ve olaylarla birlikte geçmesi sonucunda (nedenli), insanların klasik şartlanmaya uğrayarak (güdü), Müslümanlara karşı (hedefe yönelik), korku ve öfke duygularıyla ön yargılı şekilde davranış sergilemelerinin (Karslı, 2013, s. 86) rastgele olmadığı, planlı bir şekilde, davranış bilimlerine uygun olarak gerçekleştirildiği söylenebilir.

Batılı devletlere söylem üstünlüğü sağlamada, Batının gözleri önünde oluşan ve gelişen bir terör örgütü olan IŞİD'in (Irak Şam İslam Devleti), vahşice yaptığı terör eylemleri (Ayhan ve Çifçi, 2018, s. 27), 11 Eylül 2001'de Amerika'daki Dünya Ticaret merkezine yapılan saldırı, 7 Ocak 2015'te Charlie Hebdo dergisinin Paris Şubesinde yaşanan silahlı baskın gibi olayların etkisi, bu olaylardan sonra İslamofobik davranışlardaki artış ve İslamofobinin meşrulaştırmasındaki rolü, dikkatle incelenmesi gereken konulardır. Tüm bu olayların temelde İslam düşmanlığını beslediği (kime yaradığı), Müslümanları ötekileştirmek için kullanıldığı, aslında İslam dininde bu tür haince saldırıların ve katliamların yasak olduğu, failer Müslüman olsa dahi büyük günah işledikleri, kamuoyuna yeterince anlatılamamıştır. Bu konuda Müslümanlar davranışsal süreci iyi yönetememişlerdir denilebilir.

2.6. İletişimsel Sebepler

İletişim, kişilerarası iletişim ve kitle iletişim olarak iki farklı kategoride değerlendirilebilir. Bireylerin yüz yüze etkileşiminin daha etkin olduğu kişilerarası iletişimde temelde Müslümanlarla büyük sorunlar yaşanmamıştır. Ancak kitle iletişimin devreye girmesiyle birlikte yapılan manipülasyonlar, İslam ve Müslüman karşıtlığı ile ilgili haberlerin kasıtlı olarak yapılması ve yaygınlaştırılmasında yoğun biçimde kullanılmıştır.

Örneğin çoğu Amerikalı, İslam ve Müslümanlarla ilgili kanaat oluştururken, televizyon, radyo, internet gibi kitle iletişim araçlarından yararlanır. Hiçbir Müslümanı tanımaz, kişisel iletişim kurmamıştır. Time dergisinin 2010 yılında yapmış olduğu bir anket çalışmasında, Amerikalıların yüzde 62'sinin hiçbir Müslümanla tanışmadıklarını söylemelerine rağmen Müslüman karşıtı duygulara sahip olmaları, bunu kanıtlayan önemli bir veridir. İnsanlar medyada karşılaştıkları çarpıtılmış Müslüman karakterleriyle, İslam hakkında kolayca olumsuz tutum oluşturmakta ve terörizm, şiddet, vahşilikle eşleştirmekte, Müslümanlar da maalesef bu konuda sessiz kalmaktadır (Bayoumi, 2012, s. 12-13).

Kitle iletişim teknolojilerinin gelişmesi, sosyal medyanın kullanımının yaygınlaşması ve Twitter gibi ortamların oluşması, İslamofobik paylaşımların da hızlı biçimde artmasına sebep olmuştur. 7 Ocak 2015 tarihinde Charlie Hebdo dergisine yapılan silahlı baskından sonra ilk 24 saatte 3 milyon 400 binin üzerinde tweet atılması; pankartlarda, medyada, internette bu olayın ifade özgürlüğü ve bağımsız basına destek anlamına gelen bir sembole dönüştürülmesi (www.bbc.com, 05.11.2018) ve bunun İslamofobik paylaşımları meşrulaştırmak için kullanılmaya başlanması, Twitter paylaşımlarının gündem oluşturmadaki yaygınlığını ve hızını göstermesi bakımından önemlidir. Çalışma bu tür ilgi ve amaçları kapsayan konular üzerinde odaklanma gereğinden doğmuştur.

Araştırmada öncelikle Charlie Hebdo dergisinin kuruluşu, yayın politikası ve önemi tarihsel süreç itibarıyla verilmiş daha sonra Twitter hesabı ve orada paylaşılan karikatürlerden önemli görülenler İslamofobi temasıyla ilişkilendirilerek analiz edilmiştir.

3. Tarihsel Süreçte Charlie Hebdo Dergisi

Fransa'da yayımlanan haftalık mizah dergisi Charlie Hebdo'nun ilk sayısı 1969'da yayın hayatına başlamıştır. Derginin kökeni General de Gaulle'ün ölümü sonrasında gösterilen tepkiler nedeniyle kapatılan Hara Kiri Hebdo isimli dergiye dayanmaktadır. Hara Kiri Hebdo dergisinin kapatılmasından 1 yıl sonra ilk sayısını çıkarmıştır. 1982 yılına kadar yayımlanan dergi, bu tarihte kapatılmasının ardından, 10 yıl sonra 1992'de tekrar açılmıştır. Charlie Hebdo, görüş olarak sol-anarşist bir ideoloji benimsemekle birlikte birçok konuda provokasyondan kaçınmayan bir yayın politikası benimsemekte ve karikatürler yoluyla her türlü inanç ve dogmaya ağır eleştirilerde bulunmaktadır. Dergi bu yayın politikası nedeniyle çeşitli hukuki sorunlarla ve saldırılarla karşılaşmıştır. 2006 yılında Danimarka karikatür krizinde Jyllands- Posten Muhammad karikatürlerini yayınladıkları için dava edilmişlerdir. 2011 yılının Kasım ayının ilk sayısı ise Şeriat Hebdo ismiyle yayınlanmıştır. Derginin kapağında ise Hz. Muhammed'i tasvir eden bir karikatür kullanılmıştır. Bu sayı İslam dünyasının tepkisini çekmiş ve çalışma ofislerine molotoflu saldırıların gerçekleşmesine yol açmıştır. 7 Ocak 2015 tarihinde 3 silahlı saldırgan Charlie Hebdo dergisinin Paris'te bulunan ofislerinden birine saldırıda bulunmuşlardır. Saldırı sonucunda 2 polis memuru dâhil olmak üzere toplam 12 kişi hayatını kaybetmiş ve 11 kişi de yaralanmıştır. Dergi halen her hafta Çarşamba günleri yayımlanmakta ve 13 Ağustos 2009'dan itibaren Twitter aracılığıyla yayın politikasına uygun paylaşımlarda bulunmaktadır (<https://charliehebdo.fr>, 05.11.2018).

4. Yöntem

Araştırmanın temel amacı, İslamofobinin Charlie Hebdo dergisi Twitter hesabında paylaşılan karikatürler örneğinde incelenmesidir.

Karikatür, İtalyanca Caricare sözcüğünden geçip Türkçe'ye yerleşmiştir. İnsanların yüzlerini, görünüşlerini komik bir şekilde çizmek anlamında kullanılan kavram zaman içerisinde insanların görünüşlerini bozma, abartma, karakteristik özelliklerini ön plana çıkartma olarak değerlendirilmiştir (Kar, 1999, s. 18). Türk Dil Kurumu ise karikatürü (2018), "insan ve toplumla ilgili her tür olayı konu alarak abartılı bir biçimde veren, düşündürücü ve güldürücü resim" olarak tanımlamaktadır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde karikatürde düz anlam ve yan anlamların araştırılması önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, 13 Ağustos 2009 - 15 Ekim 2018 tarihleri arasındaki Charlie Hebdo'nun resmi Twitter hesabında paylaşılan 6123 tweet incelenmiştir. Tweetler incelenirken İslamofobik olduğu düşünülen şu kavramlar aranmıştır: Peygamber, Ramazan, Muhammed, İslam, İslamofobi, Göçmen, Kâfir, Irkçılık, Allah, İmam, İşid, Terörist. Kavramlar taranırken sadece Charlie Hebdo'nun paylaşımları dikkate alınmıştır. Paylaşımlara yönelik yapılan yorum ve görseller değerlendirilmemiştir. Toplam 38 karikatür paylaşımında doğrudan İslamofobik kavram, çizim ve betimlemeler tespit edilmiştir. Bunlardan yargısal örneklem yöntemiyle seçilen 5 İslamofobik karikatür çözümlenmiştir.

Araştırmada göstergebilimsel tekniklerden elde edilen veriler betimsel olarak analiz edilmiştir. Bu yaklaşıma göre veriler daha önce belirlenen temalara göre betimlenmekte ve bu betimlemeler ortaya konulan temalarla ilişkilendirilerek açıklanmakta ve yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 224). Bu bağlamda, derginin Twitter hesabında yayınlanan karikatürlerde İslam ve Müslümanlara ilişkin nasıl bir yaklaşım izlendiği, karikatürlere ne tür anlam yüklendiği, göstergebilimsel çözümlene yönteminden faydalanılarak incelenmiştir.

Göstergebilim, göstergelerin ve onların çalışma biçimlerinin araştırılmasını ifade etmektedir. Bu bağlamda; a) Göstergenin kendisi, b) İçinde göstergelerin düzenlendiği kodlar ya da sistemler ve c) Kodlar ve göstergelerin içinde işlediği kültür göstergebilimin temel çalışma alanlarını oluşturmaktadır (Fiske, 2015, s. 122). Gösterge, duyularımızla alımlayabildiğimiz, kendisinden başka bir şey gönderme yapan fiziksel bir şey ya da varlık olarak tanımlanabilir (Barthes, 1979, s. 26). Gösterilen, göstergenin anlamlandırma süreci sonucunda bireyin zihninde oluşan görüntüdür. Gösteren ise, gösterilenin görülür formudur (Fiske, 2015, s. 123). Burada bir gösteren ile bir gösterilenin göstergeyi oluşturduğunu; gösterenin anlatım bağlamını, gösterilenin içerik bağlamını işaret ettiğini söylemek mümkündür (Barthes, 2012, s. 50).

Göstergebilim, iletişimdeki doğrusal süreç modellerinden farklı bir şekilde metne yaklaşmaktadır. İletişim modelleri metne herhangi bir önem atfetmezken göstergebilim dikkatini tamamen metne yöneltilmektedir. Ayrıca göstergebilimde “alıcı” terimi yerine; fotoğraf, resim, karikatür de dâhil olmak üzere “okur” terimi tercih edilmektedir. Okumanın öğrenilen bir süreç olması; dolayısıyla okurun kendi deneyimlerini, tutumlarını ve duygularını metne taşıyarak metnin anlamlandırılmasına doğrudan katkı yapmasına olanak tanımaktadır (Fiske, 2015, s. 122-123).

Göstergebilimsel bir okuma sürecinde her anlatım türü için düz anlam ve yan anlamdan bahsetmek gerekmektedir. Düz anlam, anlamlandırmanın birinci düzeyidir ve gösterge ile gösterilen arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin dışsal gerçeklikteki göndergesiyle olan bağına ifade eder. Yan anlam ise; çağrışımsal anlam (Ünal, 2014, s. 26) olarak da değerlendirilmektedir. Yan anlam, göstergenin, kullanıcıların duygularıyla ve sosyal-kültürel değerleriyle birleştiğinde ortaya çıkan etkileşimi tasvir etmektedir. Bu noktada anlamlar öznelleşmekte ve yorum, yorumlayıcıdan etkilendiği kadar nesne ya da göstergedenden de etkilenmektedir (Fiske, 2015, s. 181-182). Yan anlamı ortaya çıkarmanın düz anlam içeriklerinin olduğunu söylemek mümkündür.

Charlie Hebdo, anarşist bir ideolojik yaklaşımla her türlü inanç, politik düşünce ve dogmaya karşı ağır eleştiriler içeren karikatürler yayımlamaktadır. Özellikle Twitter hesabı ile yapılan paylaşımlar tüm dünyada anında takip edilmekte ve yorumlanmaktadır. Özellikle İslam dinine ve onun peygamberi Hz. Muhammed’e yönelik karikatürler ve Twitter paylaşımları Müslümanlar tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Bunun yanı sıra, dergi yaptığı bu paylaşımlarla diğer dinler karşısında İslamiyet’i ötekileştirmekte ve Müslüman olmayanlara karşı İslamofobi üreten söylemler geliştirmektedir. Bu bağlamda derginin resmi Twitter hesabından seçilen ve İslamofobik içerikler taşıyan örnek paylaşımlar göstergebilimsel yaklaşımla incelenmiştir.

5. Bulgular

Twitter, 21 Mart 2006 tarihinde San Francisco’da kurulan, 2018 yılı ilk altı ayına göre yaklaşık 335 milyon kullanıcısı olan, kendisini “biz, ifade özgürlüğüne inanıyor ve her sesin dünyayı etkileme gücüne sahip olduğunu düşünüyoruz” değerleriyle bağdaştıran, Eylül 2018 tarihinden itibaren 140 karakter sınırlamasını 280 karaktere çıkararak insanların kendilerini daha iyi ifade etmelerini kolaylaştıran, büyük bir sosyal medya uygulamasıdır (<https://about.twitter.com>, 05.11.2018). Charlie Hebdo dergisi Twitter mecrasına 13 Ağustos 2009 yılında katılmıştır. 15 Ekim 2018 itibarıyla Twitter hesabından 6123 tweet paylaşmıştır. Yaklaşık 379 bin takipçisi bulunmaktadır (https://twitter.com/charlie_hebdo, 5.11.2018). Yapılan incelemede 6123 tweetin 38’inin doğrudan İslamofobik karikatür niteliği taşıdığı tespit edilmiştir. Bu

karikatürlerden ana kütleyi yansıtan 5 karikatür yargısal örneklem yoluyla belirlenmiş ve kronolojik sıraya göre göstergibilimsel tekniklerden yararlanılarak çözümlenmiştir.

5.1. 9 Eylül 2014 Tarihli Karikatür Paylaşımı

Karikatürde imamlar üzerinden çocuk istismarı ele alınmaktadır.

Resim 1. 9 Eylül 2014 tarihli paylaşım

Gösteren: Beyaz entarili ve takkeli 3 adam, sinekler, küçük bir çocuk.

Gösterilen: 3 tane entarili ve takkeli adam kötü bir şekilde gülümsemektedir. Adamlardan biri küçük bir çocuğun başını okşamaktadır ve bu esnada ereksiyon olduğu görülmektedir. Ayrıca adamların başında sinekler uçmaktadır.

Yorum: 9 Eylül 2014 tarihli resmi twitter paylaşımında “Y a pas que les curés qui aiment les petits enfants, les imams aussi... Enquête demain dans Charlie.” (Küçük çocukları seven sadece rahipler değil, imamlar da... Yarın Charlie’de inceleyin.) ifadeleri yer almaktadır. Karikatürde sakallı, takkeli ve entarili 3 imamın yanında küçük bir erkek çocuk tasvir edilmektedir. İmamlardan birisi çocuğun başını okşamakta ve “Y a pas que les barbus dans la vie!” (Sakallılardan daha çok hayat var !) şeklinde konuşmaktadır. Göstergeler incelendiğinde imamların (dolayısıyla Müslümanların) çocuk istismarı gerçekleştirdiği vurgulanmaktadır. Karikatürde tasvir edilen imamlar özellikle İslami kıyafetleriyle çizilmişlerdir. Bu yönüyle paylaşım Müslümanları aşağılayıcı, çocuk istismarcısı ve korkutucu olarak göstermektedir.

5.2. 30 Eylül 2014 Tarihli Paylaşım

Karikatürde Hz. Muhammed tasvir edilmektedir.

Resim 2. 30 Eylül 2014 tarihli paylaşım

Gösteren: Çöl, Beyaz entarili Hz. Muhammed, siyah maskeli İŞİD’li terörist.

Gösterilen: İŞİD’li terörist Hz. Muhammed’in boğazına bıçak dayamıştır ve onu infaz etmek üzeredir.

Yorum: Karikatür başlığı olarak “Si Mahomet Revenait...” (Muhammed Geri Dönerse...) ifadeleri kullanılmıştır. Karikatürde yüzü maskeli bir İŞİD’li terörist temsili olarak çizilen Hz. Muhammed’in boğazına bıçak dayamıştır. Hz. Muhammed teröriste “je suis le prophete, abruti!” (Ben peygamberim, aptal!) şeklinde hitap etmektedir. Terörist için açılan konuşma balonunda ise (Kes sesini, Kafir!) şeklinde cevap verilmektedir. Göstergeler incelendiğinde İslamiyet’in doğrudan terörizmle ilişkilendirildiği görülmektedir. Karikatürde İslam dininin peygamberi Hz. Muhammed’in bile geri gelse İslami terörizmi durduramayacağı vurgulanmaktadır. İŞİD’li teröristin kullandığı “Kes sesini, Kafir!” ifadesi ile Hz. Muhammed’e ve dolayısıyla Müslümanlara hakaret edilmektedir. Temsili olarak çizilen Hz. Muhammed figürüne atfen açılan balonda ifade edilen “Ben peygamberim, aptal!” ifadesi ile Müslüman dünyasının birbirini katletmesine ve dolayısıyla peygamberin birleştirici gücünün yok olduğuna gönderme yapmaktadır. Karikatür genel itibariyle Müslümanların birbirine düştüğü algısını yaratmaktadır. Bu bağlamda İslamiyet diğer dinler nazarında ötekileştirilmekte ve terörizmle (İşid) bağdaştırılmaktadır. İçinde barındırdığı aşağılama, ötekileştirme ve oluşturduğu terörist din imgeleriyle karikatür İslamofobik öğeler içermektedir.

5.3. 6 Ocak 2015 Tarihli Karikatür Paylaşımı

Paylaşımında Charlie Hebdo'nun kapak sayfası görülmektedir. Fransız yazar Michel Houellebecq tasvir edilmektedir.

Resim 3. 6 Ocak 2015'te yapılan paylaşım

Gösteren: Sarhoş bir adam, büyücü şapkası, tüten sigara.

Gösterilen: Fransız yazar Michel Houellebecq'in gelecekle ilgili tahminleri.

Yorum: Paylaşılan sayfanın manşetinde “Les Predictions Du Mage Houellebecq” (Kahin Houellebecq'den Öngörüler) ifadeleri kullanılmıştır. Yazar başında büyücü şapkası, elinde sigarası ve sarhoş bir halde “en 2015, je perds mes dents...” (2015'de dişlerimi kaybederim...) ve “en 2022, je fais Ramadan” (2022'deyse oruç tutarım) ifadelerini kullanmaktadır. İslam karşıtlığı taşıyan birçok açıklama yapan ve eserlerinde tema olarak işleyen Michel Houellebecq, Charlie Hebdo tarafından espi konusu yapılmıştır. Karikatürde Fransız yazar Michel Houellebecq'in İslamofobik olmakla suçlanan “Soumission” (Teslimiyet) romanına gönderme yapılmaktadır. Bu romanda gelecekte Fransa Müslüman bir yönetim altına girmekte ve 2022 yılında Elysee Sarayı'na Müslüman bir Cumhurbaşkanı seçilmektedir. Göstergeler incelendiğinde paylaşımın yan anlam olarak, yazar Houellebecq'in alkolik bir insan olduğuna gönderme yapılmaktadır. Dolayısıyla onun romanında kurguladığı Müslüman bir Cumhurbaşkanı'nın yönettiği Fransa'nın ancak onun sarhoşken kaleme aldığı bir düşünce olduğu vurgulanmaktadır. Yazarın romanda ele aldığı konuyu aşağılamak adına, ramazan ayı ve oruç gibi Müslümanlara ait kutsal değerler ironik bir biçimde kullanılmaktadır. Paylaşım içinde barındırdığı yoğun İslam karşıtlığı ile İslamofobik olarak değerlendirilmektedir.

5.4. 23 Mayıs 2018 Tarihli Karikatür Paylaşımı

Karikatürde Paris Sorbonne Üniversitesi Öğrenci Derneği'nin başörtülü başkanı Maryam Pougetoux kullanılmıştır.

Resim 4. 23 Mayıs 2018 tarihli paylaşım

Gösteren: Başörtülü kadın, sarı renk başörtüsü, ağızdan akan salya, abartılı ön kesici dişler.

Gösterilen: Paris Sorbonne Üniversitesi Öğrenci Derneği'nin başörtülü başkanı Maryam Pougetoux'un yaptığı açıklama.

Yorum: Maryam Pougetoux, Fransız Hükümeti'nin 2018 yılı Şubat ayında kanunlaştırdığı eğitim ve üniversiteye giriş reformuna yönelik üniversitelerdeki grev ile ilgili bir televizyon kanalına açıklamalar yapması üzerine iktidar tarafından eleştirilmiştir. Karikatür incelendiğinde Maryam Pougetoux'un maymuna benzetildiği ve ağzından salya akıtılarak resmedildiği görülmektedir. Karikatürün altına açılan balonda ise "ils m'ont prise pour diriger L'UNEF" (UNEF'e liderlik etmemi bana söylediler) ifadeleri yer almaktadır. Karikatür Müslüman kadın imajı üzerinden ırkçı bir söylem geliştirmektedir. Ayrıca Müslüman bir genç kadının Fransa'da bir öğrenci derneğinde başkanlık yapması aşağılayıcı bir söylemle işlenmiştir. Böylece Müslüman kadınlar toplum yaşamında ötekileştirilmektedir. Paylaşım içinde barındırdığı ırkçı, aşağılayıcı ve ötekileştirici yan anlamlar dolayısıyla İslamofobik olarak değerlendirilmektedir.

5.5. 23 Mayıs 2018 Tarihli Karikatür Paylaşımı

20 Haziran 2018’de yapılan paylaşımda göçmenler ele alınmaktadır.

Resim 5. 20 Haziran 2018 tarihli paylaşım

Gösteren: Deniz, can simidi, siyah bir göçmen, futbol topu.

Gösterilen: Denizde can simidine tutunup kurtarılmayı bekleyen bir göçmenin suratına hızlı bir şekilde futbol topu çarpmaktadır.

Yorum: Karikatürde “Migrants...” (Göçmenler...) ifadesi üst başlık olarak kullanılmıştır. Can simidine tutunmuş halde kurtarılmayı bekleyen siyah bir göçmenin yüzüne hızla çarpan bir futbol topu tasvir edilmiştir. Alt başlıkta ise “...revenez plus tard!” (...sonra tekrar gelin!) ifadesi kullanılmıştır. Rusya’da düzenlenen 2018 Dünya Futbol Şampiyonası’nın başlamasıyla birlikte göçmen meselesinin tüm dünyada toplum gündemindeki yerini kaybetmesi ana tema olarak işlenmektedir. 1990’ların başından itibaren İslam korkusunu tanımlamak için kullanılan İslamofobi, günümüzde korku temelli bir ırkçılık yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki Batı’nın gündelik yaşam pratiklerinin olumsuz etkilenmesi bile ırkçılık temelli yaklaşımlarla ele alınır hale gelmiştir. Bu bağlamda karikatür, futbolu insan hayatından önceleyerek göçmenleri aşağılamaktadır. Ayrıca tasvir edilen göçmen figürü siyah tenli olarak verilmektedir. Özellikle iç savaş nedeniyle Suriye’den 2011 yılının ortalarından itibaren başlayan kitlesel göçler neticesinde birçok Müslüman göçmen farklı ülkelere gitmek isterken denizde boğulmuşlardır. Dolayısıyla Afrika ya da Orta Doğu kökenli (özellikle Suriye ve Irak) göçmenlerin ırkçı bir yaklaşımla sunulmaları söz konusudur. Paylaşım içinde barındırdığı ırkçı ve aşağılayıcı yaklaşımı nedeniyle İslamofobik olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç

Hz. Muhammed’in peygamberliğinin dördüncü yılında Mekkelileri İslam dinine davet etmesi ve neticesinde Kureyşlilerin İslam’ı tehlike olarak görüp tavır geliştirmesi sürecine kadar dayanan İslam ve Müslüman düşmanlığı günümüzde de biçim ve içerik değiştirerek devam etmektedir. Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri’nin New York şehrindeki İkiz Kulelere, El Kaide terör örgütü tarafından yapılan uçak saldırıları ile ivme kazanan İslam karşıtlığı, geleneksel medya araçlarının yanı sıra sosyal medyanın etkinliği sayesinde Batı dünyasında bir korku dinine dönüştürülmüştür. El Kaide’nin ardından, Orta Doğu ülkelerinde siyasi istikrarsızlık ve iç savaş neticesinde ortaya çıkan IŞİD terör örgütü Fransa başta olmak üzere, İspanya, İngiltere, Almanya gibi Hristiyanlığı benimsemiş olan Batı Avrupa ülkelerine yönelik geniş kapsamlı saldırılar gerçekleştirmiştir. Bu saldırılar neticesinde yüzlerce insan hayatını kaybederken, Hristiyan Batı toplumu İslamiyet’i ve Müslümanları hedef tahtasına koymuştur. El Kaide, IŞİD, Boko Haram ve El Nusra gibi terör örgütlerinin

gerçekleştirdikleri eylemler üzerinden bütün Müslümanların sorumlu tutulması yaklaşımı Batılı siyasetçilerin de kışkırtmaları sayesinde ırkçılığa varan tepkileri beraberinde getirmiştir.

Charlie Hebdo dergisi, 7 Ocak 2015 tarihinde IŞİD lideri Ebu Bekir Bağdadi'yi hicveden karikatürü resmi twitter hesabından paylaştıktan saatler sonra silahlı 3 kişinin saldırısına uğramıştır. 12 kişinin hayatını kaybetmesiyle sonuçlanan bu terör eyleminin ardından başta Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın birçok ülkesinden olaya tepki gelmiştir. Özellikle Hz. Muhammed karikatürleri çizerek İslam karşıtlığı yapan Charlie Hebdo, saldırının ardından İslamofobik yayın içeriği üretimine devam etmektedir.

Medya çıktılarını daha iyi anlamlandırmak için semantik bir okuma yapmak önemlidir. Göstergelerin örtük işlevlerini çözümleme yoluyla elde edilen yan anlamlar, verilmek istenen "ideolojik" yapıyı daha doğru okumamıza yardımcı olmaktadır. Bu hipotetik düşünce yapısından hareketle, Charlie Hebdo dergisinin 13 Ağustos 2009 - 15 Ekim 2018 tarihleri arasında resmi Twitter hesabındaki 6123 tweet incelenmiştir. Paylaşımlara yapılan yazılı ve görsel yorum içeriklerinin hariç tutulduğu değerlendirilmede 38 tweet'in doğrudan İslamofobik unsurlar taşıyan karikatürlerden oluştuğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre, paylaşımlarda yer alan karikatürlerde genel "gösterenler" Kur'an-ı Kerim, sakal, takke, entari, siyah ten, başörtüsü, salya, sinekler gibi görsel öğeler üzerinden kurgulanmıştır. Bu bağlamda "gösterilenler"i incelediğimizde İslam dininin temel unsurları olan peygamber, oruç, ramazan ayı, Müslüman insanlar, imamlar anlatılmıştır. Diğer bir deyişle; sakallı, takkeli, entarili, başörtülü, genellikle esmer ya da siyah tenli, etrafında sinekler dolaşan (pis, kirli), konuştuğu zaman ağızdan salyalar akan insanlar Müslümanlığı, bu insanların temsil ettiği din ise İslamiyet olarak sunulmuştur. Charlie Hebdo, paylaşımına soktuğu karikatürlerle Müslüman ve İslamiyet algısını bu form içinde oluşturmuştur.

Geniş bir perspektiften değerlendirildiğinde, İslam dininin ve Müslümanların korkutucu, sapkın, terörist gibi negatif kavramlarla ilişkilendirilmesinin iki nedeni varsayılabilir. Birincisi; kılık-kıyafet ve dış görünüşleri itibariyle Müslümanları ötekileştirmek, dışlamak ve dolayısıyla kategorize ederek Batı'dan (Batılıdan) ayırmak; ikinci olarak ise belirli ölçüde örgütlenmiş düşünce yapılarını içeren tutumlar yaratarak oluşturulan bu Müslüman steroipler üzerinden Batı (Batılılar) toplumu üzerinde İslamiyet algısını yönetmek ve bir karşı kamuoyu yaratmak olarak değerlendirilmiştir. Dergiye yönelik silahlı saldırı öncesinde ifade özgürlüğü kapsamında İslamofobik paylaşımlar yapan Charlie Hebdo, saldırı sonrasında doğrudan Müslümanları ve İslamiyet'i hedef alan bir tutum içine girmiştir. Sonuçları itibari ile saldırı Batı ve İslam karşıtlarına yaramıştır. Dergi paylaşımına sunduğu karikatürlerle Müslümanlara hakaret etmeye devam etmiş ve manevi değerleri alay konusu yapmakta sakınca görmemiştir.

Çalışma kapsamında Charlie Hebdo dergisinin İslamofobik bir yaklaşımla paylaşımlar yapmanın ötesinde İslamofobiyi yeniden üreten bir anlayış benimsediğini ortaya koyan veriler elde edilmiştir. Özellikle Müslümanların dini yaşam pratiklerinin Batılı/seküler toplum yaşam tarzını olumsuz etkilediği (hatta tehdit ettiği) imalarını içeren karikatürler hedef kitle tarafından destek bulmasına rağmen, başta Batı'da yaşayan Müslümanlar olmak üzere İslam dünyasının birçok coğrafyasından tepki almaktadır. Dergi oluşturduğu ayrıştırıcı nefret dili ve alttan alta körüklediği ırkçılık ile Batılı toplumlardaki İslamofobi endişesini ayakta tutmaktadır. Araştırma Charlie Hebdo dergisinin Twitter hesabındaki paylaşımlarında İslam ve Müslümanlara bakış açılarının nasıl olduğunu ortaya koymasından önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Adam, B. (2000). Katolik Kilisesi'nin Kurtuluş Öğretisi Açısından Yahudiliğe ve İslam'a Bakışı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 195-224.
- Aktaş, M. (2014). Avrupa'da Yükselen İslamofobi ve Medeniyetler Çatışması Tezi. *Ankara Avrupa çalışmaları Dergisi*, 13(1), 31-54.
- Aslan, S., Kayacı, M. ve Ünal, R. R. (2016). İslamofobi ve Batı Dünyasındaki Yansımaları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(6), 451-463.
- Avcı, C. ve İdris, M. (2017). *Hz. Muhammed'in Hayatı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Avşar, Z. (2012). İslami Terörizm Nitelemesine İtiraz, *İslamofobi: Kollektif Bir Korkunun Anatomisi*, Ed. Osman Alacahan ve Betül Duman, Ankara: Ankamat Matbaacılık. 149-161.
- Ayhan, B. ve Çifçi, M. E. (2018). IŞİD, Propaganda ve İslamofobi, *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi (MEDİAD)*, 1(1), 17-32.
- Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri*. Berke Vardar ve Mehmet Rifat (Çev.), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Barthes, R. (2012). *Göstergebilimsel Serüven*. Mehmet Rifat ve Sema Rifat (Çev.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bayoumi, M. (2012). Fear and Loathing of Islam. *The Nation*, Kasım 5, tarihinde <https://www.thenation.com/article/fear-and-loathing-islam> adresinden alındı.
- Bodur, H. E. (2017). Batı'da İslam Karşıtlığının İcat Edilmiş Dili Olarak İslamofobi (Çatışmacı Sosyolojik Perspektif). *İlahiyat Akademisi Dergisi*, 5(6), 69-68.
- Budak, S. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. İstanbul: Bilim ve Sanat Yayınevi.
- Çetinkaya, B. A. (2012). Batı'da Hz. Muhammed Üzerinden İslamofobi'nin Yansımaları. *İslamofobi: Kollektif Bir Korkunun Anatomisi*, Ed. Osman Alacahan ve Betül Duman, Ankara: Ankamat Matbaacılık. 149-161.
- Fiske, J. (2015). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Süleyman İrvan (Çev.), Ankara: Pharmakon Yayınevi.
- Joseph, S. ve D'harlingue, B. (2012). The Wall Street Journal's Muslims: Representing Islam in American Print News Media. *Islamofobia Studies Journal*, 1(1), 133-164.
- Kalın, İ. (2007). *İslam ve Batı*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- Kar, İ. (1999). *Karikatür Sanatı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karslı, N. (2013). İslamofobi'nin Psikolojik Olarak İncelenmesi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(1), 75-100.
- Kızılkaya, A. (2012). Geçmişten Günümüze İslamofobi: Kökeni, Tarihsel Gelişimi ve Bugünü, *Orta Asya'da İslam Temsilden Fobiye*, Ed. Muhammet Savaş Kafkasyalı. Ankara-Türkistan: Ahmet Yesevi. 621-640.
- Kirman, M. A. ve Erkan, E. (2012). İslamofobi Üzerine Söyleşi. *Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(6), 197-202.
- Kirman, M. A. (2010). İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı? Doğulu mu?. *Journal of Islamic Research*, 21(1), 21-39.
- Kolasa, B. J. (1969). *İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş*. Kemal Tosun ve diğerleri (Çev.), İstanbul: İşletme İktisadi Enstitüsü Yayınları.

- Lean, N. (2012). *Islamophobia Industry: How The Right Manufactures Fear of Muslims*. New York: Pluto Press.
- Said, E. W. (1979). *Orientalizm*. New York: Vintage Books.
- Samur, H. (2016). Avrupadaki İslamofobinin 'Avrupalı' Sebepleri. *Mukaddime*, 7(2), 295-319.
- Uygur, M. (1984). *Kültür Kuramı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ünal, S. (2014). *Göstergebilimsel Açıdan Sembolik Tüketim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yorulmaz, B. (2018). 1896'dan Günümüze Hollywood'un Kötü Adamları: Müslümanlar. *MEDİAD*, 1(1), 33-47.
- https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/01/150112_charlie_hebdo_etiketler_hashtag, (Eriřim Tarihi: 5.11.2018).
- <https://about.twitter.com/content/about-twitter/tr/values.html>, (Eriřim Tarihi: 5.11.2018).
- <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/03/new-estimates-show-u-s-muslim-population-continues-to-grow/>, (Eriřim Tarihi: 5.11.2018).
- <https://charliehebdo.fr/en/history/>, (Eriřim Tarihi: 5.11.2018).
- https://twitter.com/charlie_hebdo_, (Eriřim Tarihi: 5.11.2018).
- <http://www.tdk.gov.tr>, (Eriřim Tarihi: 06.11.2018).

MEDIAD

Medya ve Din Araştırmaları Dergisi | Journal of Media and Religion Studies

Examination of Islamophobia in the Case of Cartoons Shared in Charlie Hebdo Magazine Twitter Account

Mustafa KOÇER
Fikret YAZICI

Extended Abstract

Islamophobia is a concept that has emerged as a result of the spread of Islam, which is based on fear, which has otherised, which expresses Islam and Muslim hostility. Historical, cultural and theological, political, economic, behavioral, and communicative reasons are important elements in the formation of Islamophobia. Islam has been characterized as a phenomenon that threatens its civilizations for western society in every period of history. Relationships have been passed to the West as a struggle with Islam rather than history with Muslims, and the historical basis of fear culture and Islamophobia have been laid. In particular, from the theological point of view of the facts affecting the culture, Christianity did not apply any religion, including Judaism, and it made it official doctrine that nowhere other than the church should be seen as a place of salvation. According to the church's understanding, the so-called religions outside Christianity were considered crude and primitive. Although there are many problems between Judaism and Christianity, Christians think that Jews come from the same origin, that they are punished by the Nazis, that they are punished by the Holocaust. Zionist activities in the aftermath of the Zionist and other reasons, such as the increase in the number of problems between them to leave aside and with their unfounded claims to Islam tried to dominate their religions. In addition, due to the increasing number of Muslims migrating to Europe in the 1960s, the number of Muslims migrated to Europe and the waves of migration to the West due to wars in the Middle East led to the spread of the negative view towards Islam. The reason why the capitalist system is to be pushed out of the system with the building of interest on commercial relations and that the migrants are active in the labor markets and that the discriminatory and exclusionist behaviors towards the Muslims in the far-right groups have emerged as economic reasons for the formation of Islamophobia. Especially on September 11, 2001, the anti-Islamic opposition to the Twin Towers in New York City, which was accelerated by the attacks of El-Kaide terrorist organization, was transformed into a religion of fear in the Western world thanks to the effectiveness of social media as well as traditional media. After this and similar events, the increase in Islamophobic behaviors and the politics created in the legitimization of Islamophobia should be examined carefully. The fact that all these events were mainly used to nourish Islamic animosity (to whom it works), to use other Muslims to marginalize Muslims, in fact, such treacherous attacks and massacres were prohibited in Islam, and the perpetrators committed a great sin even if they were Muslims. It is possible to say that Muslims cannot manage the behavioral process well. The spread of social media practices, especially Twitter, where ideas were freely expressed, led to a rapid increase in Islamophobic shares. Charlie Hebdo magazine, which came to the agenda on January 7, 2015 after three armed attackers massacred 11 people in total, was chosen as an example. In this context, Islamophobia was studied in the case of cartoons shared between August 13, 2009

and October 15, 2018 on the Twitter account of Charlie Hebdo magazine. The study found that 38 of 6123 tweets shared in Charlie Hebdo magazine Twitter account were direct Islamophobic cartoons. In the cartoons presented to share, the concepts of Islamophobic discourse such as God, Prophet, Muhammad, Islam, Islamophobia, Ramadan, fasting, immigrants, racism, ISID, terrorist were examined. Comments on caricatures were excluded from the evaluation. The five caricatures that were considered important were analyzed in a descriptive way by using semiotic analysis techniques. For each share studied during the semiotic reading process, there were straight and side-meaning readings. Thus, it was tried to be revealed which associations Islamophobic the caricatures in the sharing. Anti-Islamism, which has been increasing since the first years of Islam, has continued to be widespread especially with the increase in the impact of social media practices in the social life. According to the analysis, in cartoons shared in the journal's Twitter account, Islam is positioned as a perverted, reactionary religion associated with terrorism, whereas Muslims are portrayed as a tyrant, an ape-like child abuse, far from the life of a terrorist, migrant, community, who brutally massacred each other. The physical characteristics of Muslims and the patterns of behavior towards everyday life practices were especially emphasized in the creation of this content. From this point of view, the perception created in wide perspectives has emerged as directly alienating and degrading. Within the scope of the study, data were obtained that Charlie Hebdo magazine adopted an understanding that reproduced Islamophobia beyond sharing with an Islamophobic approach. The journal separates the hate language and racism, which has been fueled by racism, and the Islamophobia concern for Western societies. The study is important in the context of how Charlie Hebdo shared Islamophobic elements through Twitter.

Keywords: Charlie Hebdo, Islamophobia, Twitter, Islamophobic Cartoons